

ENTRE LA REPÚBLICA I EL NOU RÈGIM

JOSEP CLARET ELUDÍ LA DEPURACIÓ I ADOPTÀ ELS CÀNONS ESTÈTICS DEL *DESARROLLISMO*

El mes d'agost passat es van complir cent anys del naixement de l'arquitecte gironí Josep Claret Rubira (1908-1988), una oportunitat per revisar la seva trajectòria. Gràcies a la documentació procedent del seu despatx conservada a l'Arxiu Històric de la Demarcació de Girona del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya (COAC), ha estat possible aproximar-se a una figura oblidada i controvertida, ja que va eludir la depuració franquista gràcies a les seves relacions familiars.

GEMMA DOMÈNECH, ROSA MARIA GIL I SARA MANTÉ > TEXT

Josep Claret, nascut al carrer Santa Clara de Girona el 19 d'agost de 1908, era fill de Narcís Claret, mestre d'obres a l'Ajuntament de Girona, el qual, davant la predisposició per al dibuix i les belles arts del seu fill, l'encaminà a matricular-se, l'any 1925, a l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. Tot i això, el jove Josep Claret no renuncià a la seva passió per la pintura i des de l'any 1928 va compaginar els estudis d'arquitectura amb les classes a l'Escola de Nobles Arts de Llotja. L'any 1929 exposà els seus dibuixos i pintures a les Galeries Dalmau de Barcelona, en diferents mostres col·lectives: II Exposició Escolar de Belles Arts, Exposición de Arte Abstracto i Exposición de Arte Moderno Nacional y Extranjero. L'estada barcelonina propicià l'amistat amb el grup d'artistes i intel·lectuals que, liderats per Joan Ramon Masoliver, publicaren la revista *Hèlix*. El mateix Claret va veure publicats els seus dibuixos i articles sobre arquitectura en les mateixes pàgines que els de Salvador Dalí,

J. V. Foix, Sebastià Guasch, Joan Miró i altres representants de les avantguardes.

Durant els seus anys d'estudiant, treballà com a delineant en el despatx de l'arquitecte racionalista Josep Lluís Sert, al costat del qual va viure la proclamació de la República i la fundació del mític GATCPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura), que renovà l'arquitectura a la llum dels corrents racionalistes internacionals. L'afinitat de Claret amb la nova arquitectura ja s'havia manifestat en els articles publicats a *El Autonomista* i *D'Ací i d'Allà* l'any 1930.

L'any 1933 obtingué el títol d'arquitecte amb el projecte «Institució d'Història Natural», i amb la carrera acabada tornà a Girona. Durant els seus primers

Els seus antecedents polítics li obrien dues vies de futur: l'exili o la repressió. Josep Claret es posà sota les ordres del nou govern

FONS FAMILIA CLARET

>> Josep Claret en una imatge dels anys 30.

anys d'exercici professional va construir les que han esdevingut les obres més emblemàtiques i reconegudes de la seva carrera: la desapareguda Casa Pla, del carrer Joan Maragall (1934), el Xalet Tarrús, del carrer de la Rutlla (1935), la Casa Coll, a la plaça Calvet Rubalcaba (1935), i la Casa Bech de Carede, a l'avinguda Jaume I (1935), entre d'altres. Al mateix

temps s'invocà activament en algunes iniciatives culturals gironines, com la fundació de la revista *Víctors*, al costat de Pere Abellí, Emili Blanch, Josep Colomer, Josep Maria Corredor, Francesc Ferrer, Lluís Franquesa, Carles de Palol, Pompeu Pascual, Josep Planes, Agustí Pera i Francesc Riuró.

Com en tantes altres trajectòries, l'esclat de la Guerra Civil suposà una esquerda que marcà la direcció de la seva carrera. Des de la rereguarda va col·laborar amb el govern de la República participant en diferents mostres, com l'Exposició d'Art Pro Socors Roig Internacional, Milícies Antifeixistes i Hospitals de Sang, que s'organitzà el setembre de 1936 a la Biblioteca Municipal de Girona; donant conferències sobre organització de la defensa passiva contra els atacs aeris, com l'organitzada pel Partit Sindicalista el 17 de desembre del mateix any, o participant en el «Projecte de dispersió escolar i de refugis trinxeres» per a les escoles Karl Marx (La Salle) i Prat de la Riba, redactat el desembre de 1937.

L'any 1938 s'incorporà a files i fou destinat a Menorca com a capità de l'aviació de l'exèrcit republicà per construir la pista d'aterratge a la carretera de Sant Lluís. Però la guerra ja estava perduda: el 26 de gener de 1939 les tropes nacionals entraren a Barcelona, i el 8 de febrer avions italians van protagonitzar el pitjor bombardeig que va patir la ciutat de Maó en tota la guerra. La matinalada del 9 de febrer, més de 450 persones compromeses amb la República van abandonar l'illa a bord del creuer britànic *Devonshire*, rumb a Marsella. El mateix 9 de febrer, tropes franquistes vingudes de Barcelona van prendre el govern de Menorca. Els antecedents polítics de Claret possibilitaven dues vies de futur: l'exili o la repressió. Però Josep Claret es va quedar a Maó i es va posar sota les ordres del nou govern. En aquesta opció hi va tenir molt a veure la ideologia de la família de la seva esposa.

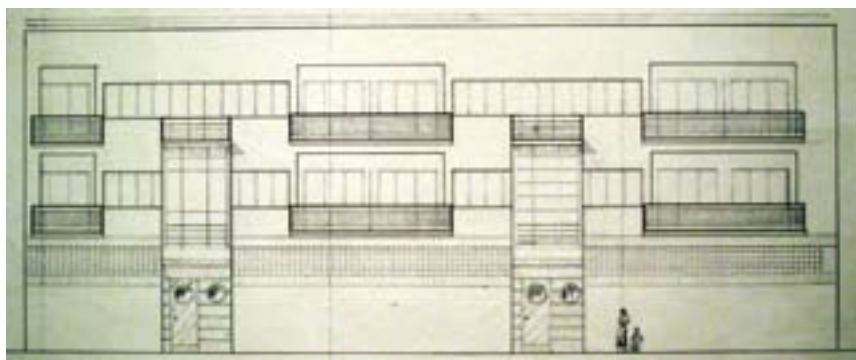
Una família influent durant el franquisme

L'any 1934, tot i l'oposició inicial de la família política, Josep Claret s'havia casat amb Maria Rodríguez de Miguel, filla del governador civil de Girona durant la

FONS FAMILIA CLARET

>> Josep Claret amb els seus companys de promoció davant la catedral de Gènova durant el viatge de fi de carrera, el 1933.

ARXIU HISTÒRIC COAC. FONS CLARET

>> Projecte de casa per a Joaquim Pla, 1934.

JOSEP M. OLIVERAS. ARXIU HISTÒRIC COAC. DEMARCACIÓ DE GIRONA.

>> El Xalet Tarrús en una imatge de 1995.

>> Vista de l'Hotel Port Maó poc després de la seva inauguració.

>> Perspectiva de l'escala d'enllaç del moll de Llevant amb el passeig Marítim de Maó.

>> **Maternitat.** Obra presentada per Josep Claret a l'Exposició de Arte Moderno Nacional y Extranjero de les Galeries Dalmau, el novembre de 1929.

ARXIU HISTÒRIC COAC. DEMARCACIÓ DE GIRONA. FONS CLARET

ARXIU HISTÒRIC COAC. DEMARCACIÓ DE GIRONA. FONS CLARET

dictadura de Primo de Rivera. La rellevància del seu sogre, Prudencio Rodríguez Chamorro, que fou president de la Diputació de Zamora acabada la guerra, i del seu cunyat, Luis Rodríguez de Miguel, governador civil de Guipúscoa primer, i de Balears després, director general de Correus i Telègrafs i ministre d'Habitatge, tenen molt a veure amb la trajectòria de Josep Claret durant els anys de la dictadura.

Un cop acabada la guerra continuà a Menorca, i des d'allà va viure la repressió del nou règim. Primer, el mateix

1939, amb un *procedimiento sumarísimo* per la seva participació en la guerra en defensa de la República, del qual va sortir absolt, i després amb la depu-

Dels expedients d'arquitectes gironins, el de Claret és el que presenta major nombre d'acusacions, però el seu procés es resolgué amb una simple amonestació pública el 16 de març de 1942

ració portada a terme en el si del Col·legi d'Arquitectes. Potser precisament perquè restà a Menorca, no va figurar en expedients de depuració professional fins al 13 de desembre de 1941, en què fou requerit a respondre dels càrrecs que se li imputaven: «Por qué aceptó el cargo de Capitán en la Aviación roja», «Si es cierto que se distinguiera en Gerona por sus ideas izquierdistas y anti-religiosas», «Si no perteneció al Partido de Acción Catalana», «A qué se debió su traslado a Menorca», «Si es cierto que en Gerona asumiera las fun-

>> *Perspectiva del projecte d'urbanització de la muntanya de Montgó, de l'Escala.*

ARXIU HISTÒRIC COAC. DEMARCACIÓ DE GIRONA.. FONTS CLARET

ciones directivas de la Defensa Pasiva y Fortificaciones», «Si es cierto que hiciera ostentación de saludar puño en alto en manifestaciones y entierros» i, finalment, «Si dio conferencias acerca de temas militares en locales Sindicalistas». A totes aquestes acusacions Claret hi respongué amb contundència des de Palma en una llarga i ben argumentada resposta. Es va valer de la seva situació familiar per refutar les acusacions d'esquerranós, antireligiós i catalanista atribuint-les a una «confusión con otros Arquitectos, que están hui-

dos, o con un hermano que murió en la Guerra». El text de la defensa continuava així: «Mal se compagina la acu-

Claret es valgué de la seva situació familiar per refutar les acusacions d'esquerranós, antireligiós i catalanista atribuint-les a una «confusión con un hermano que murió en la Guerra»

sación con el hecho de que contrajo matrimonio en el año 1934 con la hija de familia tan reputada y conocida por su acendrado españolismo y catolicismo, como es la de Don Prudencio Rodríguez Chamorro, que fue Gobernador Civil de la Provincia de Gerona, durante la Dictadura, en cinco años, y con el Glorioso Movimiento Alcalde de Zamora». Claret, gràcies a la seva família política, a la qual sens dubte li interessava salvar-lo per interès propi, va poder eludir una condemna molt més important. Van ser oblidades la seva

ARXIU HISTÒRIC COAC. DEMARCACIÓ DE GIRONA... FONTS CLARET

1

2

JOSEP M. OLIBERAS. ARXIU HISTÒRIC COAC. DEMARCACIÓ DE GIRONA.

ROSA MARIA GIL. ARXIU HISTÒRIC COAC. DEMARCACIÓ DE GIRONA.

3

4

SARAMANTÉ

ROSA MARIA GIL

5

>> 1 Obres de construcció, l'any 1963, de l'Institut de Batxillerat Vicens Vives de Girona. 2 Casa Bech de Careda. 3 Imatge actual de les antigues escoles de Tossa, reconvertides en casal de joves. 4 Blocs d'habitatges per a la Caixa de Pensions, al carrer Joaquim Vayreda de Girona. 5 La Casa Coll en una imatge actual.

afiliació al GATPAC (motiu de condemna en altres casos), la seva amistat amb Josep Lluís Sert (arquitecte perseguit pel nou règim), la seva vinculació a l'avantguarda i la seva actuació durant la guerra (per exemple, la participació en l'Exposició Pro Socors Roig abans esmentada). Dels expedients d'arquitectes gironins, el de Claret és el que presenta major nombre d'acusacions, però tot i això el seu procés es resolgué amb una simple *amonestació pública* el 16 de març de 1942.

Josep Claret va seguir a Menorca fins a l'any 1955, exercint com a arquitecte municipal de Maó, Ciutadella, Alaior, Ferreries i Mercadal. A Maó va projectar obres tan emblemàtiques com l'escala monumental d'enllaç entre el passeig Marítim i el moll de Llevant (1955) o l'Hotel Port Maó (1956), a més de les reformes i ampliacions de l'Escola del Treball (1947 i 1953), en la qual exercí com a catedràtic de dibuix. Paral·lelament, durant aquells anys va mantenir obert també despatx a Girona i es desplaçava freqüentment entre ambdues ciutats. A Girona va construir l'Escorxador Turon, a l'antiga fàbrica càrnia Prócer (1948), diversos habitatges plurifamiliars, com la Casa Vila (1944-1947) o la Casa Teixidor (1945), i es presentà al concurs de projectes per a l'edifici de la Delegació d'Hisenda a Girona (1954).

El seu retorn definitiu a Girona va coincidir amb el creixement econòmic dels anys seixanta, en el qual la seva obra té un paper destacat. Durant aquests anys compaginà el seu paper com a arquitecte escolar de la província amb la redacció de plans parcials i urbanitzacions a la Costa Brava, com les de la muntanya de Montgó a l'Escala i la del Golf Club Costa Brava a Santa Cristina d'Aro. De la seva tasca com a arquitecte escolar ens han arribat prop de 200 projectes, entre els quals trobem les antigues escoles de Tossa de Mar (1959), l'escola de Sant Joan de Palamós (1964), la de la Bisbal d'Empordà (1964), la de Fanals d'Aro (1969), la Salvador Dalí de Figueres (1971), l'institut de Girona (actual Vicens Vives, 1964) i el de la Bisbal (1965). D'aquesta època són també obres tan conegudes a la ciutat de Girona com l'església de Sant Salvador d'Horta (1969) i tres blocs d'habitatges per a la Caixa de Pensions, al barri Devesa-Güell.

Claret evolucionà des de la modernitat de les obres racionalistes dels anys trenta fins a l'eclecticisme que va caracteritzar el *desarrollismo* dels anys seixanta i setanta

<< *Josep Claret amb les seves filles durant la seva estada a Menorca.*

De l'eclecticisme al *desarrollismo*

La llarga trajectòria professional de Josep Claret evolucionà des de la modernitat de les obres racionalistes dels anys trenta fins a l'eclecticisme que va caracteritzar el *desarrollismo* dels anys seixanta i setanta. El trencament personal que va viure Claret durant la postguerra es traduí, sens dubte, en la seva manera d'entendre l'arquitectura, i es va adaptar als canons estètics del nou règim. El creixement econòmic dels anys seixanta suposà l'expansió del despatx i la progressiva desvinculació de Josep Claret de la creació arquitectònica. Es va refugiar en la pintura, la seva autèntica passió des de la joventut, i va reprendre l'estudi del moble i l'arquitectura, que havia iniciat els anys quaranta.

Aquest exercici d'aproximació biogràfica a la figura de Josep Claret ens ha permès descobrir un dels arquitectes més importants del panorama gironí del segle xx. Les circumstàncies polítiques i socials que van envoltar la seva vida han projectat llums i ombres i també algun tòpic sobre l'arquitecte. Avui, a la llum de la recerca documental, el treball de camp i la felicitat encara possible història oral, podem retornar Josep Claret al lloc que la història li tenia reservat en el context de l'arquitectura catalana contemporània.

Gemma Domènech
és doctora en història de l'art.

Rosa Maria Gil
és historiadora i arxiviera.

Sara Manté *és arquitecta.*

NOTA: Aquesta recerca ha estat possible gràcies a la confiança que ens han fet algunes de les persones que varen conèixer i varen viure prop de Josep Claret. Amb els seus records hem pogut reconstruir un capítol més de la memòria històrica d'aquest país. A tots ells els donem les gràcies: Margarida Ciurana, Amèlia Jubero, Pompeu Pascual Busquets, Paco Torres Monsó, Teresa i Consol Turon, Margarida Vinyals i molt especialment Maruja Rodríguez de Miguel i els seus fills Teresa, Gemma, Rosalia, Asunción i José Carlos Claret Rodríguez de Miguel.

PER SABER-NE MÉS

 Podeu consultar els continguts complementaris d'aquest article a www.revistadegirona.cat